

פרק ז.

בדרך לאיחוד

פגישות ראשי-השבטים. הג'מבורי ליד ה"מכביה". הנסיון לאיחוד תנועות-הנוער.

פגישות ראשי-השבטים

בפרוס שנות השלושים נחלצו נאמני תנועת הצופים באשר הם לפעולה לשיקום תנועתם. המטרות שעמדו לפנייהם היו, איחוד היחידות הקיימות במסגרת אחת בעלת סמכות ומציאת גיבוי ציבורי הולם שיתמוך בתנועה מבלי לגרוע מעצמאותה.

רבים העלו הצעות חדשות. י.ל. בלום-בנאור הציע לצבי נשרי להתיצב שוב בראש ההסתדרות, כדי להקימה על יסודות חדשים. אך נשרי לא האמין כי יוכל להרים את המשא הזה לבדו:

"מצדי תנתן כל העזרה הדרושה להתחדשות התנועה, אולם לא אסכים שהעול יפול כולו עלי. 'עוזב תעזוב עמו', כתב אל בלום ב-30.10.29.

באותו מכתב סיפר לו נשרי גם על כנוס של מורים להתעמלות שכינסה עיריית תל-אביב, בנשיאות סגן יו"ר העירייה, מר ישראל רוקח, "למען טכס עצה בדבר הצופיות בתל-אביב". בכינוס זה הוחלט לנסות לגייס מספר אישים בעלי אמצעים שיתמכו בתנועה, לפנות אל מהלקת החינוך של ההנהלה הציונית ואל מנהלי בתי-הספר ולקבל את תמיכתם המוסרית והחומרית ולגשת להקמת גדודי צופים ליד בתי-הספר. נשרי ביקש מבלום שישלח אליו את תכנית הריאורגניזציה שעיבד, כדי שיעזר בה בהרצאה שהבטיח לשאת בפני האישים שיכנס מר רוקח.

אחרי פרישת הלגיון הירושלמי חזר מרכז הכובד של תנועת הצופים לתל-אביב. אמנם לא היתה זו הנהגה ראשית ממש — מכיון שלא נבחרה כחוק — אך ראשי השבטים שנותרו החלו מתכנסים מדי פעם בפעם בתל-אביב ודנים בדרכי פעולה ונושאים משותפים. צבי נשרי, דוד אלמגור, לאה גיחון-מרגלית, יעקב גולדין ויעקב שפירא היו בין המשתתפים התל-אביביים, אריה כרוך היה בא מחיפה, ומשהוקמה קהילת צופי מתתיהו בירושלים הצטרף אליהם ציון השמשוני, מפקדה. באחת הפגישות הללו הגיעו לסיכום משותף על מספר נקודות יסוד:

בדרך לאיחוד

- א. התנועה תחתור בכוחות עצמיים לקראת גיבוש דרכה.
- ב. יש להתנגד לקביעת מטרה סופית אחת אשר רק אותה יש לראות ולקדש; רבים שטחי הפעולה שבהם יש לשתף את הנוער ולשלב בתוך חיי האומה בבנינה.
- ג. יש להתנגד לכל השפעה מפלגתית שהיא.
- ד. פנינו ליצירה ולעבודה.

עדיין המשיך כל שבט להתקיים ולפעול בנפרד, אך המגע בין ראשי-השבטים החל בותן את אותותיו. אחת התוצאות המעשיות הראשונות היתה ה"צופיה", היא הג'מבורי הראשון של הצופים בארץ-ישראל, שנערך ליד ה"מכביה" הראשונה בשנת 1932.

הג'מבורי ליד ה"מכביה"

בין הצופים וארגון ה"מכבי" היו יחסי גומלין מאז ימיה הראשונים של הסתדרות הצופים בארץ. המדריכים שהקימו את גדודי הצופים הראשונים בתל-אביב אחרי מלחמת העולם הראשונה היו, כזכור, פעילי אגודות הספורט "הרצל" ו"מכבי". בשנות העשרים המוקדמות, לפני שנגזר חלום ההסתדרות העולמית של הדור הצעיר העברי, דובר אפילו על הסות "המכבי" על השכבה הצעירה של הצופים, בעוד ש"השומר הצעיר" יופקד על השכבה הבכירה-המגשימה.

בינתיים החריפה היריבות המפלגתית בישוב וקמו תנועות-נוער חדשות בעלות זיקות מפלגתיות מובהקות. ארגון ה"מכבי" הקים אף הוא קבוצות של ספורטאים צעירים בשם "המכבי הצעיר". מטרתן המקורית היתה פיתוחו הגופני של הנוער, אלא שעד מהרה הורגש הצורך להעשיר את התכנית ביסודות חינוכיים נוספים ו"המכבי הצעיר" אימץ לו את השיטה הצופית, את החינוך לאזרחות ואפילו ההוריים על הגשמה חלוצית. בכך עלה "המכבי הצעיר" על דרך שעשויה היתה להפכו לתנועת-נוער המחנכת לשירות ולחלוציות, מבלי להתחייב לאידיאולוגיה מפלגתית כלשהי. (השפעת הציונים הכלליים על "המכבי הצעיר" היתה קיימת אמנם בכוח מלכתחילה, אבל עד קום המדינה נמנעה מפלגה זו מלדרוש ממנו הגדרה פוליטית ברורה). לכאורה היתה איפוא זהות בין דרכו של "המכבי הצעיר" דאו לבין עקרונותיהם של הצופים והיו מי שתמכו בשיתוף פעולה או אפילו באיחוד ביניהם. בין המצדדים בכך היה ד"ר בירם, מנהל ביה"ס הריאלי, שאף סייע בהקמת בית המכבי בחיפה בקרבת בית-ספרו, ליד צריף הצופים. איחוד כזה לא יצא בסופו של דבר אל הפועל, בעיקר בשל אי-רצונם של ראשי "המכבי" לשמוט מידיהם את ההגמוניה בתנועת-הנוער שלהם. אך בינתיים עוד התנהלו מגעים בנידון והרעיון לכנס ג'מבורי של צופים ליד ה"מכביה" הראשונה התקבל על דעתם של כל ראשי השבטים.

ביצוע המפעל הופקד בידי יעקב שפירא, שהוכיח באותה הזדמנות את מנהיגותו וכשרונו הארגוני הגדול. תחילה התאספו מדריכי צופים מכל הארץ לכנס היכרות והכנה. לקראת הג'מבורי עשו הצופים ימים אחדים במחנה משותף, שבו הקימו את

היה נכון

מאהליהם והתכוננו להופעתם הפומבית. לבסוף היתה ה"צופיה" אחת ההופעות המרשימות ביותר של ה"מכביה" והצופים זכו בשבחים והערכה רבה.

בתהלוכת הפתיחה נשאו הצופים את דגלי הארצות לפני קבוצות הספורטאים. הם עזרו לסדרנים לשמור על הסדר בתהלוכות ובמגרש. המחנה שלהם על שפת הירקון, ליד האיציטדיון, היה מרהיב בשלל מבנים ומתקנים צופיים עשויים בתושיה. את הופעתם הפומבית בנעילת ה"מכביה" תאר יעקב שפירא בזו הלשון:

"הופעתם של הצופים נקבעה לשעת נעילת המכביה, היא השעה החגיגית, שעה של התרוממות רוח שלאחר בצוע המפעל. אט אט עולים הצופים על המסלול. הקהל יושב כבוש נשימה. ואכן, נהדר המחזה של עוצמה וכות, של שליטה וכבוש, התפרצות ומשמעת גם יחד. והגוש הצופה בדממה ובסדר פונה כלפי הקהל ומ-550 פיות צעירים מתפרצת בעוז ומדהדת הקריאה, קריאת הברכה 'חוק ואמץ!' ומיד אצים הם למקומותיהם. מיד הופך האיציטדיון לפלג שוקק חיים ותנועה. חיי הצופים משתקפים כאן לכל גוניהם. גורי הצופים רוקדים מול הבמה את ריקודי הערבה ומציגים תוך כדי כך מחזה מלא חיים ושמחה. מלווים תשואות הן הם מפנים את מקומם לשתי הצגות: שתי קבוצות צופות עולות במלוא הקיטור על המגרש ומבלי להרגיש בדבר נישאות הן אחת מול השניה. מחזה מלא זועה! התנגשות! אגקות פצועים ויללות נשמעות מסביב. אבל הקב"ה מקדים רפואה למכה. מקרוב מטיילת קבוצת צופות ושיר על שפתיהן. והן הן שהרגישו בדבר ואצות למקום האסון להחיש עזרה. הן מטפלות בפצועים. קושרות וחובשות. אך מה לעשות עם הפצועים קשה? החידה נפתרת על ידי שני צופים רוכבים באופניים שהודמנו למקום. מיד נאספו מוטות, נקשרו אל האופניים באלונקה, והרי לך אוטו עזרה ראשונה. על גבי האלונקה משכיבים את הפצוע קשה כשהוא חבוש מכף רגלו עד ראשו. הצופים עולים על האופניים ומובילים אותו מסביב למסלול. תרועות הידד ומחאות כפיים סוערות."

המפגש המשותף והצלחתו עודדו את הצופים מכל רחבי הארץ ואת מדריכיהם לתת להידוק הקשרים ביניהם ודרבנו אותם לפעולות נוספות בצוותא.

הנסיון לאיחוד תנועות הנוער

נסיון אחר שנעשה באותה שנה תרם אף הוא להתקרבות צופים בני שבטים שונים אלה לאלה. היה זה הנסיון המעניין לאחד את כל תנועות הנוער החלוציות בארץ ישראל לתנועה אחת גדולה, עצמאית ועל-מפלגתית. בעל הרעיון היה יוסף בנטוויץ, שכיהן אז כמפקח על בתי-הספר העבריים במחלקת החינוך של ממשלת המנדט.

יוסף בנטוויץ עלה מאנגליה בשנות העשרים המוקדמות ועבד בארץ כפועל חקלאי. כעבור זמן מה חזר לאנגליה להשלמת לימודיו ובשובו בשנת 1925 היה מורה בגימנסיה "הרצליה" ותרם לעברית, בעזרת רעייתו, את הספר "צופיות לנערים" של באדן-פאול. אחר-כך עבר להורות בבית-הספר הריאלי בחיפה ושם ניסה לראשונה את כוחו בפעילות צופית הלכה למעשה כראש-גוד בשבט "משוטטי בכרמל" (ראה ע"ע 69—70). כשנתמנה למפקח חינוך ממשלתי ועבר לירושלים ב-1928, לא ניתק את קשריו עם תנועת הצופים. המשבר שפקד אותה עם פרישת הלגיון עורר אותו לפעולה.

בדרך לאיחוד

כאיש הינוך האמין בנוטיץ בשיטה הצופית, כשם שהאמין כציוני כי החלוציות ובנין הארץ הייבים להמנות עם מטרות היסוד של החינוך העברי, בבית-הספר ומחוצה לו. (הוא היה הראשון שהעלה את רעיון שנת העבודה החקלאית לבוגרי בתי-הספר התיכוניים במאמרו "על מטרות החינוך העברי" ב"הד החינוך" תרצ"ז (1937), רעיון שאומץ להלן על ידי תנועת הצופים). הנה כי כן סבר בנוטיץ כי המשותף בין תנועות-הנוער לזרמיהן רב על המפריד ביניהן: כולן משתמשות בשיטה הצופית כאמצעי חינוכי לצעירים וכולן מחנכות לשירות העם ולהגשמה חלוצית כזאת או אחרת; ואילו המפריד אינו אלא בפירושים השונים לאותה מטרה עצמה ובתלות המיותרת והמוזקה במפלגות פוליטיות של מבוגרים.

בראש ובראשונה כיוון יוסף בנוטיץ את מאמציו אל שתי תנועות-נוער — הצופים והמחנות העולים, שהתפלגו מהם זה לא כבר. לדעתו, לא היה הפילוג מחייב המציאות כלל והתקשרותה של תנועת המחנות העולים לזרם פוליטי מוגדר לא היתה רצויה. הוא קיווה שאם אמנם תקום תנועת-נוער עצמאית מאוחדת משתי התנועות הללו, עשויות גם תנועות-נוער אחרות להתנער מזיקותיהן המפלגתיות ולהצטרף לארגון נוער כללי, בלתי-תלוי ורב-תנופה.

ואמנם, רק בקרב פעילי שתי התנועות הללו מצא בנוטיץ אוזן קשבת להצעתו, לקיים מחנה ארצי משותף של שכבותיהן המתבגרות, לשם ליבון הנושא ומציאת מכנה משותף.

שני מחנות כאלה התקיימו במרוצת שנת 1932, אחד בעתלית ואחד בקרית-ענבים. בין פעילי המחנות היו אחדים מתלמידיו לשעבר של בנוטיץ ב"הרצליה" וב"ריאלי". לדבריו, הוכיחו חברי המחנות העולים יותר רצון טוב ופתיחות מאשר הצופים. מקרב הצופים השתתפו יעקב שפירא וחניכיו מן הקהילה התל-אביבית, יעקב גולדין עם חברים מגוש הצופים הקשישים, ציון השמשוני בראש קבוצה מקהילת מתתיהו ואברהם עקביה עם צופים מחיפה.

המחנות עצמם היו חוייה גדולה בשביל המשתתפים בהם. מחנות בקנה מידה גדול כזה היו נדירים באותם הימים. הבעיה הקשה ביותר היתה אספקת המים. בעתלית היו המים מלוחים. בקרית-ענבים הוקם המחנה במקום מרוחק למדי ביער, שם לא היו מים כלל. הפעילו איפוא המדריכים את כל הידע הצופי שלהם, העמידו חבית גדולה, משכו אליה צינור והצליחו כל כך, שהיו להם בסופו של דבר מים אפילו למקלחות. החוקר פסח בר-אדון הרצה בפניהם על הבדוים ואורחות חייהם ובהשראת דבריו ניסו לאפות פיתות על צלחות פח מעל למדורה.

ציון השמשוני מספר, כי האוהלים נערכו בצורת שתי פרסות — באחת שוכנו הבנים ובשניה הבנות — מחולקים לפי הערים והתנועות. אבל בלילות היה משעמם להן לבנות בפרסתן, והן היו מסתגרות אל הפרסה של הבנים והשמחה רבה...

אולם הדיון הרעיוני במחנות לא הביא לתוצאות המקוות. התנהלו שיחות וביורורים נוקבים על המשותף והמפריד בין התנועות. המגמה היתה לנסות ולצרף את הטוב המצוי בכל אחת מהן — שיטת החינוך, המשחקים, הטיוולים, המחנות והכרת הטבע של

היה נכון

מטרתנו היא להעביר את המסרים המרכזיים של התנועה בצורה ברורה ופשוטה, כך שכל הצופים יוכלו להבין את המסרים ולהשתמש בהם בצורה יעילה. מטרתנו היא להעביר את המסרים בצורה ברורה ופשוטה, כך שכל הצופים יוכלו להבין את המסרים ולהשתמש בהם בצורה יעילה. מטרתנו היא להעביר את המסרים בצורה ברורה ופשוטה, כך שכל הצופים יוכלו להבין את המסרים ולהשתמש בהם בצורה יעילה.

אחת ההצעות שהועלו היתה, שעד גיל מסוים יהיו כל הצעירים בצופים, ואחר-כך יעברו אל המחנות העולים בתור השכבה המגשימה. במהלך הדיון התברר, שגם בין הצופים לבין עצמם יש חילוקי-דעות לא מעט, אבל בנקודה אחת היו כל הצופים תמימי-דעים: אין לותר בשום אופן על זכותה של כל שכבה בוגרת לקבוע את דרכה בעצמה, היינו, שכל צופה יהיה רשאי לבהור לו את דרכו בחיים בלי תכתיבים מראש. לבסוף נבחרה ועדה שהוטל עליה לטפל בשיתוף-הפעולה בין שתי התנועות בכל עיר ובארץ כולה. בתל-אביב נערך אפילו מפקד משותף של הצופים והמחנות העולים. אך בזאת נסתיים העניין. משלא הושגה התקדמות נוספת, הסתלקו המחנות העולים מן הנסיון והמשיכו בדרכם שלהם. ואילו הצופים, שמלכתחילה התייחסו אל העניין בהסתייגות, נשארו במקום שהיו — כל יחידה לעצמה. בכל זאת, נתנו שני המחנות הללו דחיפה נוספת להתקרבות בין שבטי הצופים. שוב התברר, כי למרות ההבדלים ביניהם, דבקים רובם ככולם באותם עקרונות יסוד חשובים ביותר ויש להם שפה משותפת. כן נוכחו לראות, כי המפגש ההדדי וההידברות מפריים את מחשבתם ומעשיריים אותם. ועל הכל הבינו, כי לעולם לא תוכל תנועתם להיות גורם הינוכי בעל-משקל בנוער, אם יישארו מפורדים איש בשבטו ובקהילתו. השאיפה להתאחד בהסתדרות ארצית משותפת גברה לבסוף על גטיות הבודלנות.